

80-річчя академіка НАН України В.І. МОНЧЕНКА

Владислав Іванович Монченко народився 2 квітня 1932 р. в Москві. У 1955 р В.І. Монченко закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка. У перші студентські роки його наукові інтереси були пов'язані із зоотехнією і конярством (керівник — професор Н.А. Кравченко), а з третього курсу зацікавився паразитологією. Дослідницьку діяльність Владислав Іванович розпочав в Інституті зоології АН УРСР у відділі паразитології, який на той час очолював академік О.П. Маркевич. Він вивчав копеподи як потенційних проміжних хазяїв гельмінтів. Під час піврічного стажування в академіка Польської академії наук В.К. Михайлова у Варшаві В.І. Монченко досліджував паразитичні евгленіди і гриби в циклопів.

Поступово ювіляр зосередив свою основну увагу не на паразитах, а на їхніх хазяях. Надалі копеподи як об'єкт досліджень щораз більше цікавлять вченого. У 1962 р. він

захистив кандидатську дисертацію «Веслоногие ракообразные (Copepoda) бассейна Среднего Днепра» і назавжди пов'язав свою наукову діяльність з цією групою ракоподібних. Накопичуючи матеріал у численних експедиціях по всьому Радянському Союзу, а також під час плавань в Антарктичному й Індійському океанах, В.І. Монченко зібрав величезну колекцію ракоподібних, описав 37 нових видів, виділив 7 нових родів і одну підродину циклопід. Він сформулював ряд узагальнювальних положень у галузі зоогеографії, еволюції та екології копепод. Владислав Іванович уперше встановив ендемізм цих ракоподібних на рівні роду у фауні Понто-Каспійського басейну, що, зокрема, заклало підвалини для нових уявлень про генезис Понто-Каспійського автохтонного і Середземноморського зоогеографічного комплексів в Азовському і Чорному морях. Частина цих узагальнень стала основою для його докторської дисертації, успішно захищеної в 1989 р.

Під час численних експедицій він збирав зразки фауни для майбутньої експозиції Зоологічного музею, який на той час створювали при Інституті зоології АН УРСР. Кілька експедиційних сезонів Владислав Іванович працював на експедиційному судні «Академік Вернадський». Результатом цих цікавих і плідних пошуків був вагомий внесок дослідника у вивчення фауни і зоогеографії веслоногих ракоподібних. Описаним ним нові види і роди циклопід визнані всіма систематиками світу. Добре відома фахівцям концепція регресивної олігомеризації, відповідно до якої олігомеризація кінцівок

копепод у процесі філогенезу групи є однією з форм ортогенетичної еволюції у тваринному світі. Він експериментально довів наявність серед циклопоподібних криптичних видів, розвинув власну теорію про послідовні етапи видоутворення у веслоногих — через криптичний вид до морфологічного.

Світове визнання здобули його дослідження про фактори-перемикачі сезонної індукції, що стимулюють масовий перехід копепод у стадію спокою і вихід з неї. Ці фундаментальні узагальнення зробили В.І. Монченка відомим далеко за межами України. На його честь названо 3 роди і 9 видів циклопоїдних ракоподібних, серед яких 3 нові види із Середньої Азії (Султан-Бібі і Таш-Кудук — Боруцький, 1972), 5 видів нового роду *Monchenkiella* Arbizu, 2001 — з моря Лаптевих, Магелланової протоки, Аргентинської западини (5726 м), западини Пернамбуко (5366 м) та ін., а також *Prehencocyclops monchenkoi* Rocha, Iliffe, Reid & Suarez-Morales, 2000 — з інтерстиціалі п-ова Юкатан.

Крім наукової роботи, Владислав Іванович значну увагу приділяє науково-організаційній і педагогічній діяльності. Протягом 15 років він був заступником директора Інституту зоології АН УРСР (тепер НАН України) з наукової роботи.

У 1975 р. з ініціативи В.І. Монченка було створено лабораторію фауни і систематики безхребетних, яку він очолив. Основним її завданням були дослідження вільноживу-

чих безхребетних різних груп (крім комах і кліщів), яких в Інституті зоології АН УРСР на той час епізодично вивчали лише як проміжних хазяїв гельмінтів у відділі паразитології. Владислав Іванович ретельно підбирав кадри, визначав тематику досліджень співробітників, готував учнів, що вливалися до складу лабораторії. Лише за п'ять років чисельність її співробітників виросла вдвічі, і лабораторія була перетворена у відділ, який ювіляр незмінно очолював до 2004 р. Владислав Іванович підготував 8 кандидатів і двох докторів наук.

З 2004 р. В.І. Монченко працює на посаді головного наукового співробітника у створеному ним відділі. Велику увагу він приділяє природоохоронній діяльності, викладає в ряді вищих навчальних закладів України, багато років був членом експертної ради ВАК України. На сьогодні він член двох спеціалізованих учених рад, редакційних рад кількох фахових журналів.

Владислав Іванович широковідомий у світі як автор понад 185 наукових праць, у тому числі 7 монографій (майже всі одноосібні). В.І. Монченко — лауреат премії ім. Д.К. Заболотного (1975), Державної премії України в галузі науки і техніки (2007). У 2008 р. йому присвоєно звання «Заслужений діяч науки і техніки України».

Наукова громадськість, колеги, учні й друзі сердечно вітають Владислава Івановича з ювілеєм, зичать йому міцного здоров'я, творчої наснаги, втілення задумів.